

Recenzja książki Waldemara Furmanka *Edukacja a przemiany cywilizacyjne* Rzeszów 2010

Nakładem wydawnictwa oświatowego Fosze w Rzeszowie ukazała się kolejna książka Waldemara Furmanka *Edukacja a przemiany cywilizacyjne*. Zgodnie z pierwotnym zamiarem, jaki przyświecał Autorowi, recenzowana pozycja stanowi wstępne studium wybranych problemów współczesności widzianych przez pryzmat edukacji, a szczególnie edukacji zawodowej. Książka ta stanowi kontynuację analiz dotyczących problematyki pracy człowieka w XXI wieku oraz wzajemnych relacji edukacji i rynku pracy, jakie podejmowane są przede wszystkim na gruncie subdyscypliny pedagogicznej – pedagogiki pracy – od wielu już lat. W przypadku opisywanej pozycji, analiza ta została jednak pogłębiona. Autor podejmuje problemy, omawiane także m.in. na gruncie filozofii, w tym filozofii wychowania, socjologii i psychologii, a także na gruncie nauk technicznych oraz ekonomicznych. W ten sposób podjętą tematykę ukazano w sposób całościowy i złożony, co zasługuje na szczególne podkreślenie.

Strukturę treściową książki wyznaczają: wprowadzenie, część pierwsza pt. *Przemiany w epoce transformacji cywilizacyjnej* składająca się z dwóch rozdziałów oraz druga pt. *Edukacja wobec niektórych wyzwań współczesności*, którą tworzy osiem odrębnych składowych, a także zakończenie i bibliografia. Stanowią one logiczny i spójny ciąg oddający relacje współczesnych przemian, zachodzących w sferze społeczno-ekonomicznej i kulturowej, a przede wszystkim implikacje, wynikające z tych przemian dla procesów edukacyjnych.

W związku z tak przyjętą strukturą prezentowane rozważania rozpoczyna charakterystyka cywilizacji informacyjnej oraz towarzyszących jej procesów globalizacji, rozwoju nowoczesnych technologii, a w konsekwencji także przemiany w świecie wartości, które nie pozostają bez wpływu na wszystkie sfery aktywności ludzkiej, na treść i systemy postępowania człowieka. Na uwagę zasługuje w tej części opracowania szeroki opis technologii, które wyznaczają kierunek rozwoju cywilizacji (nanotechnologie, biotechnologie, technologie informacyjno-komuni-

kacyjne, spintronika, a także system nauk kognitywistycznych). Szczególny akcent poświęcony został wspomnianym już gwałtownym przemianom świata wartości. Autor z troską przytacza współczesne dylematy etyczne, takie jak: „rozwijanie się konfliktów na tle politycznym, religijnym, plemiennym; proponowanie przyjęcia tzw. „opcji zerowej”; utylitaryzm moralny: konsumpcjonizm, rozwój postaw hedonistycznych, relatywizm moralny; podważanie wartości autorytetów moralnych; akceptacja swobód; odrzucanie obowiązków i odpowiedzialności; kult pieniądza i kategorii MIEĆ zamiast BYĆ; pogarda dla etosu pracy człowieka”. Na tym tle rozważa wątpliwości kulturowe człowieka zagubionego w nowej rzeczywistości, łącząc je z budowaniem kapitału społecznego, intelektualnego, ludzkiego i innowacyjnego, który odzwierciedla zinternalizowany system wartości i norm społecznych. Rozważania podjęte w rozdziale pierwszym można potraktować jako wstęp do głębszej refleksji, ponieważ są one powszechnie znane i szeroko opisane w literaturze przedmiotu. Ich charakterystyka wyznacza jednak nową misję edukacji w modelu życia społeczeństwa informacyjnego.

Godny podkreślenia jest zwłaszcza rozdział drugi. Zawiera on bowiem bogactwo interesujących treści i zróżnicowanie podjętych wątków. Opisano w nim m.in. przemiany w stratyfikacji społeczno-zawodowej, związane ze wzrostem zróżnicowania i kształtowania się nowych sektorów gospodarczych oraz zmianami struktury zatrudnienia. Dużą uwagę poświęcono wykluczeniu cyfrowemu, pojawieniu się społeczeństwa sieciowego i zjawiska informacjonizmu, a także pojawieniu się kognitariuszy nowej generacji, tzn. cyfrowej netokracji, a na drugim biegunie wykluczonego cyfrowo konsumtariatu. W kontekście tak zarysowanych przemian informacyjnych przedstawiona została analiza zmian zachodzących pod ich wpływem w procesach pracy. Autor prezentuje najbardziej charakterystyczne zjawiska, mające aktualnie miejsce w obszarze ludzkiej pracy, tzn. narastające jej unaukowienie, systematyczny wzrost złożoności produkcji, postęp organizacyjny, zmieniający się pod wpływem technologii świat zawodów, wzrost znaczenia kwalifikacji i kompetencji zawodowych, dynamiczny rozwój społeczeństwa ludzi twórczych.

Analiza wskazanych zjawisk została także poszerzona o przemiany w formach organizacji produkcji, działalność innowacyjną, częstsze wykonywanie pracy zespołowej, dynamiczny rozwój różnorodnych jednostek organizacyjnych, elastyczne formy zatrudnienia, branże i zawody przyszłości, zmiany w strukturze czasu pracy i czasu życia. W tej części książki nie brakuje również odniesień do przemian w strukturze zatrudnienia zawodowego, przedsiębiorczości i mobilności oraz konieczności zmiany rozumienia koncepcji pracy i kariery. Autor odnosi się ponadto – choć tylko fragmentarycznie – do zmiany w rozumieniu sensu działalności doradcy zawodowego i szkolnego doradcy zawodowego. Dla studentów pedagogiki studiujących przede wszystkim na specjalnościach związanych z tym

zawodem jest to wątek godny poszerzenia. Rozważania w rozdziale drugim kończy propozycja włączenia „rynku pracy”, jak kategorii współczesnej pedagogiki, powrotu do wychowania ku wartościom pracy, zmiany w treściach pojęć, jak „przydatność do pracy” i „przydatność zawodowa”, a także nacisk na znaczenie kompetencji, szczególnie miękkich, dla rozwoju kariery zawodowej. Na potwierdzenie zaprezentowanych wątków, przytoczono katalog cech idealnego kandydata (absolwenta) do pracy.

Przedstawione w pierwszej części książki rozważania przeplatają pytania dotyczące kierunku dalszego rozwoju cywilizacji, a także pytania o podstawowe warunki realizacji postulatu budowy społeczeństwa wiedzy; o dostęp do wiedzy i zagrożenie wykluczeniem cyfrowym. Pytania te nie pozostają bez odpowiedzi. Autor, operując terminem „wykluczenie cyfrowe” podkreśla, iż w warunkach gospodarki opartej na wiedzy największą barierą rozwojową staje się niewiedza o własnej niewiedzy oraz brak systemowego jej upowszechniania. Na tym tle następuje przejście już do szczegółowych rozważań nt. modelu edukacji zawodowej. Bardzo krytycznie, co słuszne, odnosi się Waldemar Furmanek do dysfunkcyjności polskiej edukacji zawodowej, która nie zmienia się od wieków, mimo wskazanych intensywnych przemian cywilizacyjnych. Krytycznie odnosi się także do archaicznego systemu klasowo-lekcyjnego oraz realizowanych funkcji, celów i treści edukacji zawodowej, odnosząc je szczególnie do wymagań stawianych w przyszłej pracy w cywilizacji informacyjnej. Zwraca zwłaszcza uwagę, iż polska szkoła zawodowa oparta jest jeszcze na rozwiązaniach typowych i charakterystycznych dla wymagań społeczeństwa industrialnego. W tej części pracy Autor nie formułuje jednak propozycji zmian wskazanego stanu rzeczy. Stawia natomiast dalsze pytania o wpływ przemian związanych z rozwojem cywilizacji informacyjnej na rynek i ludzką pracę, zachęcając Czytelnika do refleksji na ten temat. Analizuje możliwe perspektywy pracy, podkreśla jej etyczny wymiar i znaczenie dla osoby ludzkiej. Zwraca jednak uwagę nie tylko na wartości pozytywne, ale i negatywne (antywartości pracy) związane z wszelkimi psychopatologiami w tym obszarze występującymi. Wartość merytoryczna drugiego rozdziału jest zatem godna szczególnego wyróżnienia.

Druga część recenzowanej pozycji przybliży konsekwencje przemian cywilizacyjnych, w tym zmian na rynku pracy, dla modelu edukacji zawodowej. Waldemar Furmanek formułuje wizje modelu szkoły zawodowej odpowiadającego wymaganiom nowego społeczeństwa, powstającego w wyniku rozwoju cywilizacji informacyjnej. Zwraca uwagę na wzrost znaczenia wiedzy i umiejętności, a także różne drogi dochodzenia do kwalifikacji zawodowych, zwłaszcza w perspektywie uczenia się przez całe życie, a więc doksztalcania, doskonalenia, samowychowania i samoksztalcania. Za szczególnie wyzwanie dla edukacji zawodowej uznaje właśnie edukację całożyciową. Akcentuje także rolę twórczości we współ-

czesnej działalności zawodowej. Autor podkreśla, iż model organizacyjno-metodyczny szkoły powinien zostać oparty na strategii krytyczno-kreatywnej. Punktem wyjścia tej zmiany czyni humanistyczny obraz człowieka i integralną koncepcję człowieka. Podkreśla również niezmiernie istotną rolę wychowania przez, wychowania do i wychowania ku wartościom, szczególnie wartościom pracy zawodowej. Rozpatruje wychowanie zawodowe jako dziedzinę wychowania wspomagającą człowieka w jego rozwoju zawodowym, która obejmować powinna edukację aksjologiczną i wychowanie do wartości. Odnosi się ponadto do szczególnie akcentowanej w ostatnim czasie problematyki podmiotowości w edukacji zawodowej, a także samorozwoju, samokształcenia, samodoskonalenia. Za podstawę analizy problemów edukacyjnych czyni więc paradygmat aksjologiczny. Wskazuje również na kierunki przebudowy polskiej szkoły zawodowej, począwszy od konieczności zmiany filozofii edukacji zawodowej; przejście od doktryny adaptacyjnej do doktryny edukacji kreatywnej; przez rolę procesów motywacyjnych; kształtowanie kompetencji kluczowych, cywilizacyjnych; po nowe formy organizacji procesów pedagogicznych.

Zgodnie z intencją Autora, prezentowana książka ma zainicjować debatę nad wyzwaniem, przed jakim staje człowiek, który – broniąc się przed wykluczeniem społecznym, kulturowym i cywilizacyjnym – potrzebuje wsparcia. Pomoc tę odnaleźć natomiast może przede wszystkim w działalności instytucji oświatowych, a szczególnie w działalności nowoczesnego systemu edukacji zawodowej. Czy rzeczywiście pozycja ta może zainicjować taką debatę? W moimi przekonaniu tak.

Biorąc pod uwagę aktualność problematyki związanej z przemianami współczesnego świata i ich skutkami/wyzwaniami dla procesów edukacyjnych rozpatrywanych globalnie, publikacja ta jest niezwykle przydatna nie tylko dla studentów pedagogiki, w tym studentów pedagogiki pracy. Stanowi ona wykładnię cennych informacji nt. przemian współczesności i ich związku z edukacją i rynkiem pracy, które każdy młody człowiek, każdy absolwent, powinien znać, przygotowując się do podjęcia pracy zawodowej. Wartość merytoryczną docenić powinni przede wszystkim pedagodzy, nauczyciele, wychowawcy, w tym głównie związani z obszarem edukacji zawodowej, ponieważ w książce ukazano analizę zjawisk ważnych dla współczesnej szkoły. Żywić należy nadzieję, iż znajdzie się ona w bibliotece każdej polskiej szkoły zawodowej, tak aby zarówno przedstawiciele agend edukacyjnych, dyrektorzy szkół, jak i nauczyciele-praktycy, mogli na jej podstawie podejmować dyskusje, poddawać refleksji swoją pracę. Wartość merytoryczną tej pozycji docenić powinni także teoretycy zajmujący się problematyką relacji edukacji i rynku pracy, gdyż stanowi ona szerokie jej ujęcie, całościowe spojrzenie.

Należy jeszcze raz podkreślić, iż ten interesujący materiał został oparty na bogatej literaturze z różnych dziedzin wiedzy naukowej. Wiele pozycji zwią-

zanych jest z osobą Waldemara Furmanka, dla którego od wielu lat problematyka pedagogiki pracy stanowi przedmiot zainteresowań i analiz. Ich wyniki prezentuje w licznych wcześniejszych publikacjach z tego zakresu. Omawiana praca wpisuje się więc doskonale w nurt zainteresowań naukowych Autora.

Renata Tomaszewska-Lipiec

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy